

Четиринадесет раздел
НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО

Тридесет и втора глава
ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ
НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО

§ 1. Понятието, източниците и системата на наказателното право

1. *Понятието*. Наказателното право е отрасъл в системата на българското право. Предмет на регулиране от нормите му са обществените отношения, свързани с установяването на престъпленията и налагане на наказания на виновно извършилите ги лица. По този белег наказателното право се отличава от всички останали отрасли на правото.

Наказателното право като отрасъл в системата на българското право представлява свързаност от правни норми, които определят кои деяния (действия или бездействия) са престъпления и какви наказания, при какви условия могат да се налагат на лицата, които са ги извършили. Наказателното право притежава всички характерни черти на българското право. Неговите норми имат за задача да защитават от престъпни посетателства, личността и правата на гражданите, и цялостният установен правов ред.

Наказателното право се изгражда и действа върху основните принципи на политическата система на обществото, залегнали в Конституцията, които са намерили конкретизация по-нататък в редица други нейни текстове. Съобразно на това основните му принципи са следните:

— законност — намира израз например в изискванията за законоуспореденост на престъпленията, налагане на наказания само въз основа на закона, освобождаване от изгърбяване на наложено наказание само при наличие на посочените в закона предпоставки и в изрично посочените от него случаи и пр.;

— демократизъм — изразява се например в равенството на всички граждани пред закона, широкото участие на обществеността при осъществяване на наказателната функция на държавата и пр.;

— хуманизъм — например възможността за освобождаване от наказателна отговорност в предвидените от закона случаи и заманата с мерки за общественостно въздействие, за освобождаване от изпълнение на наложени наказания и пр.;

— индивидуализиране и съразмерност на наказанията — наказанията са лични и съответстват на извършените престъпления;
— законоуспореденост на съдилищата — наказания за извършени престъпления могат да се налагат само от установените със закон съдилища.

От наказателното право като свързаност от правни норми, т. е. като отрасъл на действащото право трябва да се оглядава наказателното право като наука. Наказателноправната наука, представлява част от правната наука, която има за предмет на изучаване наказателноправните норми, престъпленията и наказанията като правни явления в обективната действителност и т. н. Подлажки на задълбочен научен анализ своя предмет тя способства за усъвършенстване нормативната уредба, за привеждането ѝ в съответствие с достигнатия етап от развитието на обществените отношения.

2. *Източници на наказателното право*. Съществена особеност на наказателното право е възможността за установяване на неговите норми само със закон.

Източници на наказателното право са:
— *Конституцията*, която като основен закон е юридическа база на законодателната дейност и на цялото законодателство, в т. ч. и наказателното право;

— *Наказателният кодекс*, който определя кои общественостноопасни деяния са престъпления и какви наказания се налагат за тях, и установява случаите, когато могат да се налагат мерки за общественостно въздействие и възпитание;

— *Закони*, които съдържат отделни наказателни норми или множество норми, отнасящи се до определена материя и свързани в определена система.

Не могат да се причислят към източниците на наказателното право подзаконовите нормативни актове, които се издават с оглед да се изясни съдържанието на залегналите в закона наказателноправни норми (например бланкетни норми).

3. *Система на наказателното право*. Обстоятелството, че нашето наказателно право е кодифицирано, определя и неговата система — тя следва системата на Наказателния кодекс. Състои се от обща и специална част. Общата част на наказателното право обхваща единадесет глави и в нея се разкрива същността на регулираната от него материя, принципите, които се спазват при прилагане на наказателната репресия и пр. Особената част обхваща четирнадесет глави и посочва съставите на престъпленията, които са систематизирани съобразно обекта на престъпното посетателство.

§ 2. Обща характеристика на престъплението

1. *Понятието*. Наказателното право е създадено за борба с най-тежките отрицателни общественостни явления — престъпленията. По тази причина централно място в него е отредено на престъплението.

Престъплението е единствената предпоставка за възникване на наказателната отговорност. То е юридически факт, от който възниква наказателното правоотношение. Поради това не е случайно, че в Наказателния кодекс (НК) е дадено определение на самото понятие: „Престъпление е това общественонеопасно деяние (действие или бездействие), което е извършено виновно и е обявено от закона за наказуемо“ (чл. 9, ал. 1). Определението съдържа синтезирано всички характерни черти изобщо на престъплението: а) то е общественонеопасно явление — отрицателна човешка дейност; б) има общественонеопасен характер; в) изразява психическото отношение на деица към извършеното от него деяние, т. е. извършено е виновно; г) обявено е от закона за наказуемо със съответното наказание, т. е. то е противоправно.

2. Състав на престъплението. Посоченото общо понятие за престъплението получава конкретно изражение чрез състава на престъплението, който очертава определен вид престъпления (напр. убийство, кражба, подправка на документи и пр.). Докато общото понятие посочва особеностите, присъщи на всички престъпления и по такъв начин изразява тяхната същност и се явява родово понятие за престъплението, то **съставът на престъплението** представлява съвкупност от посочени в закона обективни и субективни признаци, които характеризират даден вид престъпление и по такъв начин очертават съдържанието на понятието за този вид престъпление. С оглед на това понятие „състав на престъплението“ е неразривно свързано с общото понятие за престъплението и е производно от него. Но и то само по себе си е общителна категория, която не трябва да се смесва със **съставите на отделните престъпления**. Те представляват установени с нормите на особената част от НК съвкупности от признаци, посредством които конкретно се указва към какво се свеждат типичните особености на различните видове общественонеопасни деяния, обявени от закона за наказуеми.

Съставът на престъплението обхваща четири групи признаци, които се отнасят до обекта, обективната страна, субекта и субективната страна на престъплението.

А. Признаци относно обекта на престъплението. По принцип обект на престъплението са обществените отношения, които са под защитата на наказателно право. Съответно на това, обект на престъплението са определени обществени отношения. Защитата на тези отношения означава напр. защита на гражданите, на техните лични, трудови, икономически и политически права.

Наказателният кодекс не използва термина „обект на престъпление“. Той обаче очертава този обект по категоричен начин като посочва, че има за задача да защитава от престъпни посетателства личността и правата на гражданите, и цялостният установен в страната правов ред (чл. 1 НК) и обявява за общественонеопасно деянието, което уврежда или застрашава личността, правата на гражданите, собствеността, установе-

ния с Конституцията и правов ред в Република България или други интереси, защитени от правото (чл. 10 НК).

За разлика от обекта на престъплението, който е определено обществено отношение, **предметът на престъплението** е елемент на съответното обществено отношение, чрез въздействието върху който се засяга самото отношение. Предмет на престъплението могат да бъдат морални, материални или личностни ценности и блага. Предмет на престъплението кражба е вещта, на вагутно престъпление — вагутната ценност и пр.

Б. Признаци относно обективната страна на престъплението са: общественонеопасното деяние, престъпният резултат и причинната връзка.

Общественеопасното деяние е действие или бездействие. Всяко престъпление е общественонеопасно деяние, но не всяко общественонеопасно деяние е престъпление, защото е необходима известна степен на общественонеопасност като обективно качество на деянието, за да е наложително и оправдано то да бъде обявено за престъпление (напр. поради по-ниската си степен на общественонеопасност редица деяния не са обявени за престъпления, а за административни нарушения). Опасността винаги трябва да е реална, а не въображаема и да се отнася до обществените отношения, които са обект на защита от закона.

Престъпният резултат е признак, който е от значение за квалификацията на престъплението. Като изхожда от определени обществено-политически съображения наказателното право установява престъпления с предвиден в техния състав определен престъпен резултат (наречени резултатни) и такива, при които съставът им не съдържа такъв резултат, а се задължава с очертаване на типичните особености на общественонеопасното деяние (наречени формални). От първият вид са например кражбата, длъжностното присвояване и др., а от вторият — разпосвяване на държавна или служебна тайна.

Причинната връзка между общественонеопасното деяние и престъпния резултат, е необходим обективен елемент на престъплението, определя неговата наказателноправна квалификация и представлява обективна предпоставка за наказателната отговорност при деянията с престъпен резултат. Това означава, че когато наказателноправната норма изисква определен престъпен резултат, наказателна отговорност може да носи само лице, което е участвувало в причиняването му. Ако такава връзка липсва, не е налице и основание за наказателна отговорност.

В. Признаци относно субекта на престъплението. Субект на престъплението може да бъде само физическо лице, притежаващо нормална психика и достигнало възраст, при която е оформено неговото обществено съзнание. С други думи **наказателноотговорно може да бъде:**

а) **Физическо лице.** Човек, извършил престъпление. Обратно, не могат да бъдат наказателноотговорни други живи същества (домашни или диви животни) и юридически лица (учреждения и организации). На

нашето наказателно право е чужда идеята за колективна наказателна отговорност – никой не може да отговаря за престъпление, извършено от друг, т.е. никой не може да отговаря за престъпление, в извършването на което не е участвал лично със собственото си деяние.

б) *Вменямо лице*. Лице, което притежава нормална психика. Вменяемостта се изразява в способността, присъща на психиката на нормалния човек да разбира свойството и общественото значение на своите прояви и да ръководи постъпките си съобразно с това разбиране. Но има по изключение и лица, които вследствие на психически аномалии (умствена недоразвитост) или разстройствa (продължително или кратко-трайно) на съзнанието не притежават такава способност, т.е. те са невменяеми и ако извършват престъпление не са наказателноотговорни.

в) *Лице, достигнало определена възраст*. При решаване на този въпрос НК разграничава три възрастови групи:

– *малолетни* – до 14 навършени години, за които се приема, че не притежават онази оформена психика, която може да обслужи наказателната отговорност, независимо от конкретното им физическо, интелектуално и обществено развитие;

– *непълнолетни* – от 14 до 18 навършени години, за които с оглед на индивидуалното им развитие и характера на общественотоопасното деяние въпросът за наказателната им отговорност в един случай може да се реши положително („ако е могло да разбира свойството и значението на деянието и да ръководи постъпките си“ – чл. 31, ал. 2 НК), а в други случаи – отрицателно (когато не е могло да разбира свойството и значението на извършеното от него деяние и да ръководи постъпките си);

– *пълнолетни* – навършили 18 години, които поначало носят наказателна отговорност за извършените от тях престъпления, тъй като са достатъчно психически зрели, за да разбират това, което вършат и които по изключение са наказателно отговорни при наличие на отклонение от нормалната душевност, т.е. при невменяемост поради умствена недоразвитост, продължително и краткотрайно разстройство на съзнанието.

Обстоятелството, че малолетните са наказателно неотговорни не означава, че обществеността се освобождава от грижи за тези деца. Напротив в Закона за борба с противобюджетвените прояви на малолетните и непълнолетните (ЗВПМН) са предвидени редица мероприятия, прилагани от специално създадени институти като: комисии за борба с противобюджетвените прояви на малолетните и непълнолетните, детските педагогически стаи и трудово-възпитателните училища. Някои от мероприятията и от институтите имат отношение и към всички подрастващи не само към малолетните. При непълнолетните, които са наказателноотговорни с възпитателна цел в духа на държавната наказателна политика се прилага особен наказателноуправен режим в случаите на извършени от тях престъпления. По отношение на тях НК предвижда редица отклонения от общия режим, предвиден за пълнолетните, като: ограничава осъществяването на наказателната отговорност; специфицира

видовете и целта на налаганите наказания; предвижда изменения в изпълнението на наказанията.

г) *Признаци относно субективната страна на престъплението*. По нашето наказателно право престъпление е само онова общественоопасно деяние, което е извършено виновно. По такъв начин вината е възникнала от закона в елемент на правополагащия факт (престъплението) на наказателната отговорност. *Вината* изразява определено субективно отношение на деца към общественотоопасния характер и общественотоопасните последици на извършеното от него деяние, които го характеризират като престъпление от даден вид (убийство, кражба и пр.). Тъй като в правото не съществуват толкова вина, колкото вида правна отговорност са познати, а съществува по естеството си една вина, отново се налага да се повтори познатото определение: „Вината е психическото отношение на деца към извършеното от него общественотоопасно деяние и неговите общественотоопасни последици“.

Вината се проявява в две основни форми: умисъл и непредпазливост. Деянито е умислено, когато децът е съзнавал общественотоопасния му характер, предвиждал е неговите общественотоопасни последици и е искал или допуснал настъпването на тези последици (чл. 11, ал. 2 НК). От друга страна, деянито е непредпазливо: а) когато децът е предвиждал настъпването на общественотоопасните последици, но е смятал да ги предотврати, или б) когато не е предвиждал настъпването на тези последици, но е давал вида непредпазливост – самонадеяност и небрежност.

3. *Стадии в осъществяване на престъплението*. Осъществяването на престъплението и настъпването на неговите общественотоопасни последици е процес с различна продължителност за различните престъпления. По принцип началото на този процес се отбелязва с вземането на решение за извършване на престъпление (напр. кражба на обществено имущество), след което децът си бабавя необходимите средства (напр. ключ, стълга и пр.), евентуално организира необходимите участници и накрая предприема действията по замисления план, които могат да доведат или да не доведат (по волята или против волята на извършителя) до крайния резултат (напр. изнасянето на вещта от склада и откарването ѝ на друго място). Тази схема е възможнона очевидно само при умислени те престъпления и именно при тях се очертават два стадия на престъплението: приотовляването и опитът, които предшествуват довърлеността му.

Довършено е престъплението цом като е осъществен неговият състав, установен от закона. Или „довършеността“ на престъплението е обективен факт, който се установява след като се съпостави конкретно извършеното с установеното в обща норма от закона. При това довършено престъпление може да има не само когато обектът е увреден, но и в много случаи и когато той е поставен в опасност.

Приготовлението към извършване на престъпление се състои в

подготвянето (набавянето) на средства, намирането на съучастници и въобще в създаването на условия за извършване на намисленото престъпление, преди да е започнало самото изпълнение. Приготовлението се наказва само в изрично предвидените от закона случаи.

Опитът се изразява в започнало изпълнение на умислено престъпление, при което изпълнителното деяние не е довършено или макар да е довършено от него не са настъпили предвидените в закона и искани от децата общественоопасни последици на това престъпление. Поначало опитът се наказва с наказанието, което е предвидено за довършеното престъпление. Деятелт обаче не се наказва, когато по своя собствена воля се отказва да довърши деянието или е предотвратил настъпването на престъпните последици.

4. Съучастие в престъплението. Едно престъпление може да се извърши едновременно (от един правен субект), но в практиката са познати случаи, когато то се извършва в съчастие, т. е. от две или повече лица, действателно отделен специален разред III в глава втора на общата част на НК. Съучастие е възможно само при умислено престъпление. Съучастниците могат да бъдат: извършителите, подбудителите и помагачите.

Извършител е този, който пряко участва в самото изпълнение на престъплението (напр. два лица извършват кражба).

Подбудител е този, който умислено е склонил другото да извърши престъплението (напр. едното лице дава илеята за кражбата, но не участва в извършването, а второто лице самостоятелно я извършва).

Помагач е този, който умислено е улеснил извършването на престъплението чрез съвети, разяснения, обещание да се даде помощ след деянието, отстраняване на спънки, набавяне на средства и по друг начин (напр. пазач на имуществото умислено оставя отключена вратата на склада и изключва алармената инсталация, при което второто лице не-безопасно участва в кражбата).

Всички съучастници се наказват с наказанието, предвидено за извършеното престъпление съобразно характера и степента на тяхното участие. Подбудителят и помагачът не се наказват, ако по собствена воля се откажат от по-нататъшното си участие и попречат да се извърши престъплението или предотвратят настъпването на престъпните последици.

§ 3. Обща характеристика на наказанието

1. Понятие. В борбата срещу престъплението наказателното право използва метода на предвиждане и налагане на наказание на лицата, които са ги извършили. Наказанието е обществено и правно обусловено от извършеното престъпление. Поради това в общата част на НК след нормативната уредба на престъплението и наказателноотговорните лица се

Наказателно право

съдържа система от норми относно наказанието изобщо, посочващи неговите цели, видове, определяне и пр.

Характерните черти на наказанието по нашето наказателно право, които разкриват неговата същност, съдържание, обществено-политическо значение и цели, са следните:

- а) то е специфична марка на държавна принуда — изразява се във въздействие, упражнявано от установените съдилища върху извършителите на престъпление, независимо от волята им;
- б) засяга определени права или интереси на децата, напр. лични, професионални, имуществени и пр.
- в) изразява отрицателната оценка на обществото по отношение на децата и на извършеното от него престъпление;
- г) има за цел да предотврати извършването на нови престъпления от същия деец или други неустановени членове на обществото, като същевременно им въздейства възпиращо и възпитателно.

С оглед на посочените белези наказанието представлява установена от закона марка на държавна принуда, прилагана от съда на лице, извършва престъпление, с която се засягат неговите права или интереси, и деянито му и се налага, когато извършеното престъпление към него е действително от отношение на обществото и държавата към него.

Престъпленията от същия деец или други членове на обществото и им се въздейства възпиращо и възпитателно.

2. Видове наказания. Наказателният кодекс установява следните видове наказания:

а) **Доживотен затвор.** Изразява се в принудително изолиране на осъдения до края на живота му в места за изтърпяване на наказанието „лишаване от свобода“. То се налага, когато извършеното престъпление е изключително тежко. Може да се замени с наказание лишаване от свобода за срок от 30 години, ако осъденият е изтърпял не по-малко от двадесет години.

б) **Лишаване от свобода.** Наказанието е срочно и може да бъде от 3 месеца до 20 години, като изтърпяването му се съпровожда с подходици, та за намаляване срока на наказанието, като два работни дни се считат за три дни лишаване от свобода. По изключение лишаването от свобода може да бъде за срок от 30 години при замивна на доживотен затвор, при множество престъпления и за някои особено тежки умислени престъпления в случаите, специално указани в особената част на НК.

в) **Пробация.** Представява свързването от органиченни мерки за контрол и въздействие без лишаване от свобода, които се налагат заедно или поотделно. Такива мерки са:

- 1. задължителна регистрация по местоживеење;
- 2. периодични срещи с пробационен служител;
- 3. включване в квалификационни курсове и програми за обществено въздействие;

4. **Забрана за посещаване на посочени в присъдата места, райони и заведения.**

5. **Безвъзмезден труд** в полза на обществото.

Ограничителните мерки се налагат на лица, навършили 16 години и са с продължителност от 6 месеца до 3 години. Безвъзмездният труд в полза на обществото е за срок от 100 до 400 часа годишно и се налага за не повече от 3 поредни години.

г) **Поправителен труд без лишаване от свобода.** Срокът на наказанието може да бъде от 3 месеца до 2 години. Извървява се на мястото, където осъденият работи.

От възнаградението на осъдения се удържа в съответствие с постановеното с присъдата от 10 до 25% в полза на държавата, а времето, през което се извърпява наказанието, не се зачита за трудов стаж.

д) **Конфискация на лично имущество.** Изразява се в принудително и безвъзмездно отчуждаване в полза на държавата на принадлежностното на виновния имущество или на част от него, на определени имущества на виновния или на части от такива имущества. Ако виновният не притежава лично имущество, конфискация не се постановява. Не подлежат на конфискация необходимите на осъдения и на неговото семейство вещи за лично и домашно ползване, предметите, необходими за упражняване на занаятието му, както и средствата за издръжка на семейството му за 1 година.

е) **Глоба.** Парично наказание при налагането на което съдят се съобразява с имотното състояние, доходите и семейните задължения на децата, като при определяне на нейния размер се прилагат разпоредбите на Глава пета от НК. Тя не може да бъде по-малка от 100 лева. Вещите, които не подлежат на конфискация, не могат да се продават за принудително събиране на глобата.

ж) **Задължително заселване без лишаване от свобода.** Изразява се с установяване на осъдения на досегашното му местоживееие или на друго определено населено място за срок от 1 до 3 години, а в случаите на опасна рецидив, които са изрично указани в закона — за срок до 5 години. Придружава се с извършване на походяща работа, а ако осъденият сам не си намери такава, съответните държавни органи задължително го устройват на такава работа. В случай, че осъденият откаже без основателни причини да работи, съдят замени задължителното заселване с лишаване от свобода, като 3 дни задължително заселване се замиснат с 1 ден лишаване от свобода. Когато наказанието задължително заселване е придружено с лишаване от свобода, неговото изпълнение започва след освобождаването на осъдения от мястото на лишаване от свобода. Осъденият може да излезе от района, където е заселен само с разрешение на съответния прокурор или на друг овластен за това държавен орган.

з) **Лишаване от права.** Касае се за наказания предвидени в чл. 37 съответно точки 6 до 11 на НК, а именно: 1) лишаване от право да се

заема определена държавна или обществена длъжност; 2) лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност; 3) лишаване от право на местоживееие в определено населено място; 4) лишаване от право на получени ордени, почетни звания и отличия; 5) лишаване от военно звание.

и) **Обществен порицание.** Състои се в публично порицаване на виновния, което се обявява пред съответния колектив, чрез печата или по друг подходящ начин съобразно указанията в присъдата.

3. **Определение на наказанието.** Определянето на наказанието за конкретно извършено престъпление става на базата на общите принципи на наказателното право, които тук се изразяват в следното:

а) наказанието е лично, както изобщо е лична наказателната отговорност;

б) наказанието е законоустановено, което означава, че за да се наложи, то трябва изрично да е предвидено в закона за деяние, което също така изрично е обявено от закона за престъпление;

в) наказанието трябва да е съответно на престъплението, т. е. наложеното от съда наказание трябва да е съобразено за всеки конкретен случай с тежестта на извършеното престъпление и личността на децата; г) наказанието на непълнолетните лица се определя в съответствие с установените от НК (глава шеста) особени правила.

Наказанието за отделните престъпления са посочени в особената част на НК. В някои случаи те са с граници от определен минимум и максимум (напр. „лишаване от свобода от една до десет години“ — чл. 195, ал. 1 НК) или до определен максимум (напр. „лишаване от свобода до осем години“ — чл. 194, ал. 1 НК). В тези и други подобни случаи съдят определя конкретното наказание при съобразяване със смекчаващите и отегчавашите обстоятелства. Смекчаващите обстоятелства обуславят налагането на по-леко наказание, а отегчавашите — на по-тежко наказание.

Смекчаващи обстоятелства са например: положителна трудова и обществена характеристика; преживяно тежко душевно сътресение; искрено разкаяние, поправяне на вредите и пр.

Отегчавачи обстоятелства са например: водене на паразитен и разгулен живот; хулиганско отношение към обществеността и нейните прайвля; упоритост при осъществяване на престъпната цел; осъждане за други престъпления и пр.

4. **Особени правила за непълнолетни.** На непълнолетни, извършили престъпления могат да се наложат само следните наказания: 1) лишаване от свобода; 2) пробация за навършилите 16 години; 2) обществено порицание; 3) лишаване от право да се упражнява определена професия или дейност.

5. **Погасяване на наказателното преследване и на наложеното наказание.** Наказателното преследване и изпълнението на наказанието се изключват:

КОГАТО ДЕСЕЦЪТ УМРЕ, КОГАТО Е ИЗТЕКЛА ПРЕДВИДЕНАТА ОТ ЗАКОНА ДАВНОСТ, КОГАТО Е ПОСЛЕДВАЛА АМНИСТИЯ. НЕ СЕ ИЗКЛЮЧАВАТ ПО ДАВНОСТ НАКАЗАТЕЛНОТО ПРЕСЛЕДВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАКАЗАНИЕТО ПО ОТНОШЕНИЕ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ ПРОТИВ МИРА И ЧОВЕЧЕСТВОТО.

6. *Реабилитация.* Изразява се в заличаване на осъждането и отмяне за в бъдеще на последните от него. Тя може да настъпи по право — при условно осъждане с изтичане на изпитателния срок, ако през този период не е извършено друго престъпление; при осъждане на лишаване от свобода до три години, поправителен труд или на пробация, ако в течение на 3 години от изтичане на срока на наложеното наказание не е извършено друго престъпление; при осъждане на глоба, обществено порицание или лишаване от права, ако в течение на 1 година от изтичане на наказанието не е извършено друго престъпление от общ характер; при осъждане на непълнолетен, ако в течение на 2 години от изтичане на наказанието не е извършило друго престъпление от общ характер. Възможна е и реабилитация със съдебен акт издаден от съда, който е издал присъдата като първа инстанция, ако в течение на 3 години от изтичане на срока на наказанието десецът не е извършил друго престъпление, имал е добро поведение, а при умислено престъпление е възстановил и причинените вреди.

§ 4. Престъпления против собствеността

1. *Характеристика и квалификация.* В системата на НК престъпленията против собствеността изпълват съдържанието на глава V от особената му част. Съобразно характера им те са подразделени на осем групи, всяка от които представлява самостоятелен раздел: кражба, грабеж, присвоявания, измами, изнудване, вещно укривателство, унищожаване и повреждане, злоупотреба на доверие.

Освен това деление тези престъпления могат да се групират въз основа на съдържанието се в състава им престъпен резултат в четири по-големи групи, които са предмет на следващото изложение.

2. *Престъпно придобиване на имущество.* Тази група престъпления има като обща характерна черта прякото посегателство срещу собствеността. Тук се отнасят: кражбата, грабежът и присвояването.

Кражбата представлява отнемане на чужда движима вещ от владението на другото без негово съгласие с намерение противозаконно да бъде присвоена от дееца (срв. чл. 194, ал. 1 НК). Обект на престъплението е имущество (държавна, общинска, кооперативна или обществена) собственост, а предмет на престъплението е движима вещ. Обективната му страна се изразява в действие по противозаконното отнемане от другото (който не е необходимо да бъде собственик) без негово съгласие на вещта. Субект може да бъде физическо лице, което не владее вещта, предмет на посегателството. Субективната страна се изразява в пряк

умисъл и намерение за присвояване на вещ — държавна, общинска, кооперативна или обществена собственост.

Кражбата е едно от най-често срещаните посегателства против собствеността. При това тя се проявява в твърде различни случаи по степен на обществена опасност, по стойност и значение на предметите, по обществено и служебно положение на субектите и пр. С оглед на това НК предвижда един общ състав, квалифицирани състави и „маловажни случаи“ на това престъпление, като диференцира съответно и границиите на наказанието.

При квалифицираните случаи на кражба са налице обстоятелства, които повишават обществената опасност на деянието, като например: обстановката, при която е извършена кражбата (пожар, корабокрушление, катастрофа и пр.); вещта не е под постоянен надзор (земделски произведения, добитък, машини и пр.); начинът на извършване на кражбата (чрез разрушаване, повреждане и подкопаване на сградни, с моторно превозно средство, техническо средство и пр.); предварително съвлягане на две лица; извършването е от длъжностно лице и пр. В тези случаи наказанието е лишаване от свобода от 1 до 10 години. При кражба в „особено големи размери“, ако кражбата представлява „особено тежка случай“ наказанието е лишаване от свобода от 10 до 30 години и конфискация на част или цялото имущество на дееца (чл. 196а НК).

Грабежът притежава белгизите на кражбата и се различава от нея само по това, че отнемането на вещта се съпровожда с употреба на сила или заплашване. Първоначално замислено и извършено като кражба деянието се превръща в грабеж, ако заварен на местопрестъплението, извършителят употреби сила или заплашване, за да запази владението на отнетата вещ. Заплашването се изразява в действие, което излага на тежка опасност живота, здравето, честта или имота на заплашвания или на друго присъстващо лице. Квалифицирани състави представляват случаите, когато предметът на престъплението е имущество „в големи размери“, грабежът е извършен от две или повече, стоворили се предарително лица, придружен е с тежка или средна телесна повреда; или предарително опасен рецедив. Когато грабежът е придружен с тежка или средна телесна повреда, от които е последвала смърт; придружен с убийство или с опит за убийство; или е в особено големи размери, ако деецът е бил въоръжен, наказанието е лишаване от свобода от 15 до 20 години доживотен затвор, или доживотен затвор без замаяна. В квалифицираните случаи съдът може да постанови и конфискация на имущество, придлежащо на дееца.

Присвояванията са: длъжностно присвояване, обсебване и присвояване на намерени вещи.

а) *Длъжностно присвояване.* В НК е дадено следното определение: „Длъжностно лице, което присвои чужди пари, вещи или други ценности, връчени му в това му качество или поверени му да ги пази или